

Een reis vanuit het paradijs

"Mevrouw, mag ik u iets vragen? Eh, bent u joods? Hoe kan dat nou? Alle joden zijn toch dood?" Het vragen stellende meisje begreep er niets van. Ze was met school naar Amsterdam gekomen, had 's ochtends het Anne Frank Huis bezocht en maakte 's middags kennis met joden en de joodse cultuur in het Joods Historisch Museum. Ze had die ochtend gezien wat er allemaal met de joden gebeurd was in de oorlog en ze dacht dat er dus geen meer waren.

Maud Knook is o.m. lerares geschiedenis aan het Oostvaarders College te Almere.

Gebleken is dat bovenstaande gedachte helemaal niet zo uniek was en nog steeds niet is. Zo wordt er in de schoolboeken ontzettend vaak in de verleden tijd over joden gesproken. Maar niet alle joden zijn en ik ben ook niet dood. De tijd is gekomen om leerlingen een veelzijdig beeld van de joodse cultuur als levende cultuur te bieden. Aldus Petra Katzenstein, adjunct-hoofd van de educatieve dienst van het Joods Historisch Museum.

Zij en Kees Hageman, van Stichting ABC die didactische adviezen geeft voor het educatief materiaal van het Joods Historisch Museum, vertelden mij zo enthousiast over doel en uitgangspunt van hun werk dat ik met één van mijn klassen een enerverend bezoek bracht aan 'hun museum'.

U zult samen met het Kleionummer vorig jaar oktober een mailing van het Joods Historisch Museum hebben ontvangen. Hierin maakte het museum u attent op twee van hun educatieve programma's, die geschikt zijn voor de leerlingen in het voortgezet onderwijs. In het programma 'Kwaad in eigen straat' gaat het om gebeurtenissen, die tijdens de Tweede Wereldoorlog plaatsvonden in en rond De Hollandsche Schouwburg, in zomaar een straat in Amsterdam. Het zal de leerlingen duidelijk worden dat die gebeurtenissen onderdeel waren van de systematische vernietiging van het Europese jodendom. Het stimuleert hen hierover na te denken, evenals over dilemma's van toen zoals burgerlijke (on)gehoorzaamheid, onderduik en verzet. Na bestudering van de geschiedenis wordt een verbinding met het heden gelegd

waarbij het gaat om persoonlijke keuzes van nu en ieders verantwoordelijkheid ten aanzien van mogelijk kwaad in eigen straat. En dat is ook het uitgangspunt van de tentoonstelling in De Hollandse Schouwburg: "zien leidt tot gedenken en gedenken leidt tot doen".

Het tweede educatieve programma waarvan de mailing melding maakte, 'Een reis vanuit het paradijs, de wonderbaarlijke belevenissen van het joodse volk', heeft een ander doel. "Als je leert over de joodse cultuur is het eigenlijk niet de bedoeling dat je alleen leert over de Tweede Wereldoorlog."

Dit wil natuurlijk niet zeggen dat die oorlog vergeten moet worden, maar er is veel meer. Het Joods Historisch Museum toont de joodse cultuur, niet de vernietiging ervan.

Een reis vanuit het paradijs

Toen ik met mijn tweede klas-leerlingen het zeventiende eeuwse Amsterdam behandelde, was er natuurlijk aandacht voor de joodse gemeenschap. Helemaal nadat ik met Petra Katzenstein en Kees Hageman had gesproken over de veronderstelling, die toch bij veel leerlingen schijnt te leven, dat het jodendom tijdens de Tweede Wereldoorlog volledig is vernietigd. Voordat de leerlingen toe zijn aan de bestudering van die oorlog is het naar mijn idee goed om te laten zien wat het jodendom betekent en heeft betekend. Dat is bijvoorbeeld heel goed mogelijk bij de behandeling van de industrialisatie en de opkomst van de vakbonden. Wanneer de Tweede Wereldoorlog aan bod komt, zullen de leerlingen zich meer kunnen voorstellen

Leerlingen van 2B3 van het Oostvaarders College in Almere in het Joods Historisch Museum: een object wordt door een leerling gepresenteerd.

bij de impact van de poging van de nazi's het jodendom te vernietigen. Maar belangrijker nog: ze zullen zich meteen realiseren dat de nazi's niet in hun streven geslaagd zijn.

Het programma 'Een reis vanuit het paradijs' begint bij de voorbereiding op school en bestaat uit verschillende onderdelen. Gestart wordt met een videofilm, die vliegensvlug door de geschiedenis van het jodendom heen gaat. Dat is een bewuste keuze geweest. Door de jarenlange ervaring was duidelijk dat kinderen vanuit het niets het museum bezoeken. Ze komen in het museum, zien in de cirkel wat foto's hangen, zien een ark, een tempel en vervolgens gaat het ineens over de joodse identiteit van nu. Echter dat alles heeft voor leerlingen niet voldoende kader en vandaar de behoefte aan speciaal op hen gerichte informatie over waar het verhaal begon en waar het eindigt.

Dat je iedere dag met de geschiedenis bezig bent is overigens ook het gekke van de hele joodse manier van leven. Zo hebben alle joodse feesten hun wortels in het verleden en voor begrip zal je dat verleden dus enigszins moeten kennen. Er is dus behoefte aan het verhaal en hoe kan dat mooier en aansprekender worden verteld dan aan de hand van beelden? Gekozen is dus voor een videofilm om het geschiedenisverhaal te vertellen met animaties in het tempo van de clips, die de leerlingen op de TV zien, wanneer het gaat om de oude geschiedenis.

De animaties geven enorm veel informatie in een zeer korte tijd. De bedoeling is ook niet dat de leerlingen alles meteen onthouden. Ze moeten denken: "Pff, dat duizelt me. Wat een geschiedenis..." Het is tenslotte ruim drie duizend jaar.

De videoband kan in één keer in zijn geheel vertoond worden. Ook is het mogelijk om de band steeds stop te zetten en de leerlingen vervolgens over datgene wat ze gezien hebben te laten discussiëren. Suggesties daarvoor staan in de docentenhandleiding.

Bij het tonen is mij duidelijk geworden dat de makers erin geslaagd zijn de aandacht van leerlingen vast te houden. De film gaat niet alleen vliegensvlug door de joodse geschiedenis heen, de geschiedenis wordt dus ook nog eens op een zeer aansprekende wijze verteld. De leerlingen zitten gniffelend naar de over het beeld schietende animaties te kijken en luisteren. Terwijl ik de videofilm liet zien, heb ik iedere keer dat de leerlingen bij het kijken reageerden met het stellen van vragen de band stopgezet. De vragen beantwoordde ik niet alleen, medeleerlingen konden hun zegje ook doen en dat leidde tot nog meer interesse in het verhaal.

Een tijdbalk van vier en een halve meter lengte

De verdieping van de informatie en de periodisering vinden plaats in de klas aan de hand van een tijdbalk van vier

en een halve meter lengte. Dat moet ook wel met ruim drieduizend jaar geschiedenis, nietwaar?

Uitgangspunt voor het gebruik van een tijdbalk is de overtuiging dat die heel structurerend en ordenend werkt. Het belangrijkste is dat de leerlingen een ankerpunt hebben voor de informatie. Om de gebeurtenissen uit de film te kunnen herkennen komen de beelden uit de animatie op de tijdbalk terug. De informatie van de bijgeleverde objectkaarten kan op de balk geplaatst worden.

Objectkaarten

De bestudering van de objectkaarten is essentieel, want die bieden het materiaal waarmee de leerlingen in het museum aan de slag gaan. Op deze vijftien kaarten zijn objecten die voor een presentatie in aanmerking komen afgebeeld, gedocumenteerd en beschreven. Er is een verklarende woordenlijst aan het voorbereidingspakket toegevoegd zodat de leerlingen alle informatie van de kaarten zelfstandig kunnen begrijpen. Elke leerling of tweetal leerlingen krijgt een objectkaart zodat ze na bestudering elkaar in het museum kunnen rondleiden. Het is overigens belangrijk om attent te zijn op de kleur van de objectkaarten. Die kleuren wijzen namelijk op het aspect van de joodse identiteit waarmee het object dat de leerlingen aan elkaar presenteren verband houdt.

Joodse en eigen identiteit

Om leerlingen duidelijk te maken wat identiteit is en dat iedereen een eigen identiteit heeft, werkt het museum met een 'schijf van vijf'. Met die schijf van vijf belicht het museum de verschillende aspecten van de joodse identiteit. De bewustwording van de eigen identiteit is van groot belang. In de begeleidende videofilm wordt dat heel mooi weergegeven door Mr. R.A. Levisson. Hij zegt het als volgt: "Het behoren bij een groep waar ik bij wil behoren, waar ik thuis hoor en met wie samen ik in mijn ogen iets voorstel. En als ik er niet bij zou willen behoren, zegt de buitenwereld wel dat ik er toch bij behoor."

Met een kopie van de schijf van vijf is het voor elke leerling mogelijk om een schijf van vijf van hun eigen identiteit te maken. Zij zullen dan zien dat er overeenkomsten tussen hun identiteit en die van een jood te herkennen zijn. Je leert tenslotte niets over een vreemde cultuur als je niet weet wat er het-

zelfde of juist anders is in je eigen cultuur. Zoals Ab Rijkman het in de videofilm zegt: "Ik woonde dus in de joodse buurt, waar iedereen arm was en toen ik daar uit ging, uit die buurt, toen wist ik pas dat ik een joodse jongen was".

'Rondlijden?!'

Rondleiden is een vak. De videoband 'Rondlijden?!' laat vooral zien wat er daarbij allemaal mis kan gaan. Het idee is dat leerlingen de film bekijken en gelijk op papier zetten wat er fout gaat. Met die lijst in de hand gaan ze oefenen om het zelf in het museum beter te doen.

En als er iets is dat de leerlingen enthousiast maakt voor het aan elkaar presenteren van museumobjecten, dan is het deze film wel. Aardig is ook dat zij één van de rondleiders die hen tijdens het bezoek begeleidde direct van de film herkenden en dus kon het bezoek eigenlijk al niet meer stuk.

De presentatie

Het hoogtepunt van het programma 'Een reis vanuit het paradijs' is het goed voorbereide bezoek aan het Joods Historisch Museum. De leerlingen houden daar hun presentaties en die worden door een rondleider van het museum à la minute aan elkaar geregen. Op een goede voorbereiding zal een mooie en leerzame reis door geschiedenis en museum volgen. Het enige punt

Een rondleidster van het museum rijgt de presentaties aan elkaar.

van kritiek dat ik van mijn leerlingen over het bezoek te horen heb gekregen, was dat ze het museum eigenlijk al te snel hadden verlaten. Ze hadden dan wel de gepresenteerde objecten bekeken, maar er was nog zoveel meer... Wellicht is het bij een voorgenomen bezoek een goed idee om van te voren bij de leerlingen af te tasten of zij veel tijd in het museum door willen brengen of dat zij het in een uur wel hebben gezien.

Een reis vanuit het paradijs

De voorbereiding op school vergt bij benadering zes lessen. Het museumbezoek neemt één uur in beslag. Het voorbereidingspakket is te bestellen bij de educatieve dienst van het Joods Historisch Museum. Als uitgangspunt voor dit programma heeft de basisvorming gediend, maar dat wil overigens absoluut niet zeggen dat het niet bruikbaar is voor hogere leerjaren. In de toekomstige Tweede Fase wordt tenslotte ook uitgegaan van veel zelfwerkzaamheid en het houden van presentaties.

Voor meer informatie, bestellingen van programma's en/of reservering van rondleidingen:
 Educatieve Dienst
 Contactpersoon:
 Marianne Lezer
 Postbus 16737
 1001 RE Amsterdam
 Tel 020-626 99 45
 Fax 020-624 17 21